

GEEN HARMONIE ZONDER CONFLICT

12 november 1971

Goedenavond, vrienden.

Wij zijn niet alwetend of onfeilbaar. Van u wordt dan ook verwacht, dat u zelfstandig na zult denken over alles, wat wordt besproken. Voor vandaag staat er een discussieonderwerp op het programma met de titel:

GEEN HARMONIE ZONDER CONFLICT

Op het eerste gezicht lijkt dit een nogal boute uitspraak ofschoon ik zelfs een film, "Fanfare", als een soort bewijs voor de redelijkheid van een dergelijke stelling aan zou kunnen aanhalen. Maar ik vrees, dat een dergelijk voorbeeld op het ogenblik de meesten onder u nog minder passend zal toeschijnen.

Allereerst dus een nadere omschrijving van het begrip harmonie, zoals wij dit plegen te hanteren. Harmonie is een samenlinken, een samengaan, een eenheid die uit verscheidenheid wordt opgebouwd. En wat is een conflict? In de eerste plaats toch wel een uiting van verscheidenheid. Want eerst waar verscheidenheid bestaat, zijn verschillen mogelijk en eerst waar verschillen bestaan, zijn conflicten denkbaar.

Nu weten wij dat men in bepaalde muziekstukken zo nu en dan dissonanten nodig heeft om de melodie inhoud en nadruk te schenken. De inhoud, de perfectie, is eerst denkbaar juist door de schijnbaar strijdige klanken, die haar onderlijnen en haar duidelijk naar voren doen treden. Zo is volgens mij ook elders een perfecte harmonie niet denkbaar, zonder dat zij als het ware onderlijnd wordt door conflicten die haar werkelijke waarde eerst tot uiting doen komen.

Soms verwacht men vrede en harmonie. Maar wanneer al eenieder vreedzaam zijns weegs gaat, is er nog geen harmonie, geen werkelijk geheel samengaan, een in elkander opgaan. Om tot harmonie te komen dient er iets te zijn, waardoor je als het ware samen wordt gebracht. Voor de mensen betekent dit, dat men het gevoel heeft gezamenlijk iets te moeten doen, iets te kunnen bereiken. Er moet, zeker voor de mens, maar ook voor de meeste geesten, nu eenmaal een reden zijn om elkander te aanvaarden om samen te werken, gezamenlijk iets op te bouwen, iets tot stand te brengen.

Maar hoe kun je je een dergelijke samenwerking voorstellen, wanneer er in het besef geen selectie bestaat, wanneer er naast de dingen die je wilt, niet tevens zaken zijn die je niet wenst, waar je tegen bent. Heel wat mensen willen wel harmonisch zijn en menen dat dit op eenvoudige wijze te bereiken is, door overal voor te zijn. Maar wanneer je voor alles bent, ben je in feite weer voor niets, dan heeft je instemming geen werkelijke betekenis, zal de vrede die hiervan het gevolg is, geen werkelijke inhoud hebben. Iemand, die altijd 'ja' zegt, wordt door heel wat mensen bijzonder gewaardeerd. Vraag je zo iemand, of je iets goed hebt gedaan, of je verstandig, knap bent, of wat dan ook, - het antwoord luidt altijd weer 'ja'. Maar wat betekent een dergelijke uiting? Zij is geen werkelijke weergave van mening, zij heeft geen werkelijke inhoud en is als zodanig in feite betekenisloos, zinloos, en voor degenen die haar op volle waarde zouden willen aanvaarden, nog gevaarlijk bovendien. De mensen die dergelijke ja-zeggings opzoeken, doen mij denken aan dikke mensen, die een soort lachspiegel kopen en zichzelf vervolgens wijsmaken, dat zij opeens slank zijn geworden omdat de lachspiegel een groot deel van hun omvang camoufleert.

Indien u het mij vraagt meen ik dat, zelfs wanneer het niet om het erkennen van en bereiken van harmonie gaat, je het conflict nodig hebt. Kijk maar eens in de wereldgeschiedenis. U zult ontdekken dat juist conflicten hierin de basis vormen van een snelle en blijvende vooruitgang. Wij, mensen en geesten, spreken in dergelijke gevallen vooral over conflicten, omdat wij, naar ik meen, het bestaan van tegenstellingen niet zo goed kunnen dulden. Wij wensen geen tegenstelling, maar een eenheid die ons beeld van onszelf bevestigt.

Het bestaan van tegenstellingen op zichzelf wordt door de mens steeds geregistreerd in, en vertaald in termen van conflict. Zelfs de afwisseling van dag en nacht werd door de mens eens verklaard door een strijd, waarbij de uitgeputte zon zich moest terugtrekken en verbergen om haar krachten te herwinnen, zodat het vijandige duister voor korte tijd de opperheerschappij verkreeg? Andere verschijnselen zoals zon- en maansverduisteringen werden lange tijd verklaard door het optreden van een hemelse draak of een ander monster, dat probeerde de hemellichamen te verslinden. Alles wat de mens niet kon begrijpen, heeft hij steeds weer in termen van conflicten vertaald.

Gelijktijdig verwerpen de mensen voor zich dergelijke tegenstellingen en in uw tijd veroordeelt men ook alle geweld vaak. Dat ook geweld wel degelijk nuttige effecten kan hebben, wenst men niet te beseffen. Aan alles wat de mensheid, juist dankzij het conflict, aan nieuwe mogelijkheden krijgt, de ontdekkingen en bereikingen die geweld en conflict mogelijk maken, aanvaardt men natuurlijk gaarne. Maar aan het feit dat bij het ontstaan hiervan geweld een onvermijdelijke en onmisbare factor is geweest, wil men niet beseffen. Daaraan gaat men, schone vredesspreuken mompelende, maar liever voorbij.

En indien u meent dat tegenstellingen en conflicten door de mens zelf veroorzaakt worden, zou men eens moeten zien naar een stukje natuur dat nog niet in zijn samenhangen door de mens is beïnvloed of verstoord. Er bestaan op aarde niet veel plaatsen meer waarop deze voorwaarden althans benaderd zouden worden, maar u kunt het zich toch wel even voorstellen. Bezie die natuur. Er leven planten die zich voeden met mineralen, maar vooral ook met vernietigd leven. Daar bestaan planteneters die de planten als voeding gebruiken en in vele gevallen gehele planten doden. Maar ook de planteneters worden op hun beurt gedood, gegeten. De vleeseters op hun beurt sterven door strijd of omstandigheden en hun lichaam dient weer tot voedsel voor anderen, terwijl alles, wat niet door andere vleeseters wordt verteerd, vervalt en weer een rijker leven voor de planten mogelijk maakt. Al kunt u mij terecht voorwerpen dat dit maar een zeer vereenvoudigde voorstelling is van het gebeuren in de natuur, zo zult u toch niet kunnen ontkennen dat het altijd weer ongeveer zo gaat. Toch kan men in een natuurlijke omgeving spreken van een grote harmonie waarbij het één het ander in stand houdt. Iemand heeft dan ook eens gesteld: Perfecte harmonie is de perfecte symbiose, waarbij eenieder op eigen niveau en terrein zijn taak vervult, daarbij levende ten koste van anderen en zijn leven ook latende ten bate van anderen.

Ik ben van mening dat een dergelijke stelling ook voor mens en geest de werkelijkheid omtrent harmonie benadert. Er zijn natuurlijk in de wereld van mens en geest heel wat conflicten die volgens mij zinloos zijn. Zo lijkt mij elk politiek conflict uiteindelijk weer een zinloos conflict om de doodeenvoudige reden dat het in dergelijke gevallen veelal om stellingen gaat, en niet, of niet in de eerste plaats, om noodzaken en feiten. Toch schijnt zelfs in de politiek een botsen van meningen, het conflict, noodzakelijk te zijn om althans enig nadenken tot stand te brengen. Laat ons eens een actueel voorbeeld nemen. Nixon wil een atoombom laten ontploffen. Wanneer dit wordt doorgezet, komt er werkelijk toch een hoop ellende van. Indien echter nu eenieder gezegd had, dat er geen ernstige gevolgen hiervan denkbaar waren en zij zouden toch optreden, zouden de mensen spreken over een treurig toeval, een niet-voorzien fout, en mogelijk een volgende maal, zo er nog een zou komen, een dergelijke fout weer maken. Nu heeft men gesteld dat er ongewenste, ja, rampzalige gevolgen kunnen zijn. Wordt dit een feit dan zal dank zij het voorafgaande conflict de situatie eenieder duidelijker voor ogen staan. In feite meen ik, dat zal blijken, dat de ergste alarmisten ongelijk hadden, maar dat degenen die meenden dat er door deze explosie niets zou gebeuren, waaronder mensen te lijden zouden hebben, in nog veel grotere mate ongelijk hadden.

Volgens mij zal juist het aan het gebeuren voorafgaande conflict ervoor zorgen dat de werkelijke feiten naar voren komen en niet onderdrukt kunnen worden of middels interpretaties geheel in betekenis veranderd kunnen worden.

Juist conflicten nopen de mensen elke zaak van twee kanten te bezien. Je zou dus kunnen stellen dat er zonder conflicten geen mogelijkheid tot leren is. Er is zelfs geen mogelijkheid meer tot bewust ageren indien er geen tegenstellingen en conflicten bestaan. De mens leeft op aarde om wijzer te worden. Je zou dit op aarde soms niet zeggen, maar in de geest weten wij toch wel dat dit de kennelijke bedoeling van het stoffelijke en geestelijke bestaan is. Maar zelfs op aarde beseft men heel goed dat, zo een mens wijzer moet worden, niet alles precies mag gaan zoals hij dit wenst. Zolang een mens zijn gang maar steeds kan gaan en altijd maar weer zijn zin door kan zetten of kan krijgen wat hij verlangt, zal hij er niet toe komen zijn werkelijke mogelijkheden of beperkingen onder ogen te zien. Maar op het ogenblik dat hij stuit op een onmogelijkheid, wanneer hem blijkt, dat zijn wensen onvervulbaar zijn, dat hij zijn zin niet met de normale middelen door kan zetten, moet hij wel andere wegen zoeken, een nieuwe waarde stellen voor zichzelf en eigen mogelijkheden en eigenschappen nader bezien. Conflicten dwingen de mens er toe zijn werkelijkheid onder ogen te zien en voor een vervullen van zijn wensen en behoeften naar nieuwe wegen te zoeken. Dit geldt voor het bereiken van een groter innerlijk bewustzijn, het verkrijgen van meer zelfkennis, evenzeer als voor het bereiken van een technische vooruitgang.

Heel veel mensen stellen, dat harmonie het kostelijkste goed is, wat er bestaat. Maar zij denken daarbij dan aan een wereld, waarin - desnoods onder de tonen van een werk van Beethoven 'alle Menschen Brüder werden'. Maar hoe men dit ook predikt, hoe mooi koren hierover ook kunnen zingen, alle mensen zijn nu eenmaal geen broertjes. En zo dit wel het geval zou zijn, zou het volgens mij trouwens maar een vervelende wereld worden. De mensen zijn geen broeders. Zij zijn gelijktijdig concurrenten, soortgenoten, wezens die veel gemeen hebben en toch eerst door concurrentie, strijd, onderlinge geschillen, kunnen komen tot een werkelijk doelmatig werken, het bereiken van iets, het verwerven van nieuwe mogelijkheden.

Kijk in dit verband ook eens naar de verzorgingsmaatschappij die bij u dreigt te ontstaan, een wereldje waarin alles van de wieg tot het graf voor je geregeld is en alles in zeshoofd tevoren moet worden aangevraagd, inclusief een vergunning om geboren te worden of te sterven. In de ogen van velen is een dergelijke maatschappij goed. Zij redeneren: alleen dan krijgen alle oude mensen althans een deel van hetgeen zij nodig hebben en de kinderen krijgen allen gelijke kansen, je weet, wat je verdient wanneer je gaat werken, en kunt niet zonder meer maar ontslagen worden. Dat is toch goed en mooi. Mogelijk denkt, u er ook zo over. Maar kijk nu eens, wat zelfs maar het streven naar een dergelijke maatschappij tot stand brengt. Wordt die maatschappij werkelijk zoveel vrediger en gezonder? Het eerlijkste antwoord op deze vraag luidt: neen. Volgens mij beginnen steeds meer mensen steeds meer egomaan te reageren. Het ontbreken van conflicten op bepaald terrein, het wegvallen van vele persoonlijke verplichtingen, mogelijkheden, aansprakelijkheden en verplichtingen in uw maatschappij, doet alleen maar een mentaliteit opkomen waarbij de mensen alleen nog maar met eigen ik en verlangen rekening houden en geen respect voor of begrip voor anderen meer op kunnen brengen. Het toenemen van gemeenschappelijke voorzieningen brengt volgens mij een verzuiving van zeden, decadentie in gedragingen, misachting voor de belangen en rechten van anderen tot stand.

Nu is dit in veler ogen mogelijk alleen maar oudeherenpraat. Goed, ik was een oude heer, voor ik de laatste maal overging. Nu ben ik een niet zo heel oude geest. Maar ik heb een respect voor het individu bewaard, dat volgens velen in uw tijd niet meer past, omdat men de gemeenschap voor het individu zegt te willen stellen - wat er op neerkomt dat niemand zijn werkelijke recht meer kan krijgen, of werkelijk vrij kan zijn, buiten degenen die die maatschappij beheersen en leiding geven. U bent het niet bepaald met mij eens, dat voel ik wel. Laat ons daarom eens zien naar veel gehanteerde begrippen als solidariteit, christelijke naastenliefde en dergelijke. Ik zie bij mensen in een maatschappij, waar een voortdurende strijd om het bestaan is, wel een werkelijke solidariteit. Daar is naastenliefde een normaal deel van het leven.

In een dergelijke situatie zie je arme mensen naar een zieke gaan met een pannetje soep, ook al weten zij dat zichzelf daardoor die dag niet meer zullen kunnen eten. In een dergelijke maatschappij blijken vele mensen bereid iets voor elkander te doen, iets voor elkaar op te offeren. De reden is, dat geef ik toe, niet zomaar, dat zij allen vrienden en bekenden zijn of ware christenen, dan wel het gevoel: de ander is in nood, ik moet dus helpen. De solidariteit ontstaat onder dergelijke omstandigheden naar ik meen vooral uit het gevoel: wanneer ik nu een ander help, zal ik geholpen worden wanneer ik het nodig heb. Wat dan weer als een soort egoïsme beschouwd zou kunnen worden, maar in ieder geval in dergelijke gemeenschappen en zekere balans, een bepaalde harmonie, doet ontstaan.

Denk eens aan de bijna reeds vergeten leefwijze in een van Nederlands wijken, in de Jordaan. De Jordaan, volgestopt met omes en tantes die heus niet allemaal even goed en netjes waren. Een wijk vol van negotianten en andere mensen die heus niet allemaal zo eenvoudig 'goed' waren. Maar het geheel kende een gemeenschapszin. De mensen woonden in rotte huizen, dat is waar. De mensen hadden vaak niet te eten, ook dat is waar. Maar zij hadden altijd nog wel iets, want als de nood aan de man kwam, was men bereid om te delen. De Jordaan is gesaneerd. De mensen wonen in prettig genoemde flatgebouwen, opeengestapeld aan de rand van de stad. Maar hun burens kennen zij niet meer en soms bemerken zij pas dat een buur gestorven is, wanneer de begrafenisondernemer de kist laat uitdragen. De mensen zijn geïsoleerd. Je kunt zeggen dat zij wel beter gehuisvest zijn. Je kunt uitroepen dat veel van de enorme en soms fatale strijd om het bestaan dan toch maar voorbij is en dit een grote bereiking noemen. Maar waar is de menselijkheid gebleven? De mensen zijn bijna tot een soort sociale robots geworden die hoogstens in de eigen kleine kring nog voor korte ogenblikken iets van menselijkheid weten te ontplooiën - zoal.

De Jordaan was een levende en levendige buurt. Er woonden zeker geen heiligen. De Jordaan was een gezellige buurt, ofschoon het aantal mensen dat, zo er enig geld was, in de late avonduren door niet geheel sobere vrienden zorgzaam de smalle trappen werd opgeëxpediëerd, groot was. Het was een vreemd wereldje waarin voortdurende conflicten met de buitenwereld zowel als onderlinge twisten eenvoudig niet van de lucht waren. Want u moet vooral niet denken dat het altijd maar lieve mensen waren. Soms waren er ruzies en het kwam wel voor dat de een de ander de trap afgooide. Maar brak degene die viel, daarbij dan bijvoorbeeld een been, dan kon je erop rekenen dat desnoods de dader zelf voor de kosten en de verzorging opdraaide. Je was er niet alleen, je hoorde erbij. Harmonie is niet een zoetelijke vrede op aarde, harmonie is een kwestie van saamhorigheid, van eenheid die achter alle uiterlijkheden steeds weer bleef bestaan. Harmonie bestaat uit een aantal eenheden die als een geheel weten te functioneren wanneer dit nodig is en dit niet dankzij de hiervoor gunstige omstandigheden, maar ondanks conflicten en eigenaardigheden. Het is een ondanks alles tot een eenheid van leven en begrip kunnen komen.

Ik heb hiermee over ons onderwerp reeds zeer veel gezegd. Men beweert dat een goed verstaander maar een half woord nodig heeft en ik heb reeds meer dan 60 overbodige woorden gebruikt, dus u zou zo langzaam al moeten weten waarom het gaat. Het conflict op zich is de basis van het menszijn. Waar vinden wij een mens die volkomen met zichzelf tevreden kan zijn. Het zal moeilijk zijn zo iemand te vinden. En wanneer je al eens iemand ontmoet die met zichzelf tevreden schijnt te zijn, kun je zonder liegen al snel zeggen: 'Ik heb nog nooit een grotere kwal ontmoet'. Zelfvoldaanheid is voor de mens eerder schadelijk. Je moogt een ogenblik tevreden zijn met iets wat je hebt gedaan, maar je mag niet het gevoel hebben dat je nu het Ultima Thule bent, het einddoel, waar de gehele evolutie heen heeft gewerkt. Je bent mens en als mens heb je te worstelen met onvolmaaktheden, als mens heb je te maken met conflicten in jezelf, met moeilijkheden die overal weer opduiken. Het bestaan - van zowel de mens als de geest - is ergens een voortdurende strijd. Maar het is een strijd waarin harmonie steeds weer mogelijk is. Dat is het zonderlinge van de zaak. Juist uit de conflicten die steeds weer overal uitbreken, kan begrip geboren worden. Het is natuurlijk beter om je gebuur niet de waarheid te zeggen. Ik ben dit wel met u eens. Maar het kan soms heel goed zijn een ander eens de waarheid te zeggen, mits je dan ook bereid bent aan te horen hoe die ander over jou denkt. Want dat is gemeenlijk ook niet bepaald vleidend.

Je kunt natuurlijk de reacties van anderen op je persoon zonder meer verwerpen. Maar je zou ook kunnen denken: Hiervoor moet toch ergens een reden zijn. Aanvaard je het feit, dat de veroordeling van jouw persoon niet geheel zonder redenen zal geschieden, dan blijkt begrip voor anderen en zelfs harmonie met anderen opeens mogelijk te zijn. Het is een rare situatie, vindt u ook niet? En daarover moeten wij nu de gehele avond spreken. Maar ja, er zijn zoveel dingen waarop je voort kunt borduren binnen dit kader. Neem bijvoorbeeld het begrip democratie eens. Ik meen met u dat er nooit één werkelijke democratie heeft kunnen bestaan. Een maatschappij, gebaseerd op werkelijke gelijkheid, gelijkberechtiging en gelijke zeggingschap, blijft altijd alleen maar een theorie. Maar democratie is in zekere mate, ondanks haar onvolmaaktheden, voor de mensen beter en vrijer dan welke eenhoofdige regering ook, omdat zij conflict toestaat.

Elke, partij mag steeds weer het zijne zeggen. Er komen wel eens kolderieke dingen uit op die manier en er is steeds weer een hoop nutteloos gepraat. Maar wie een mening heeft, mag die ook uiten. Je moogt het met een ander oneens zijn, je moogt je denkbeelden uiten, zelfs wanneer die dwaas en onjuist zijn. Het gevolg is een samenleving waarin niet een enkele mens zijn denkbeelden alleen tot uiting zal brengen - hoe goed die overigens ook zouden kunnen zijn, maar dat een gemeenschap door haar eigen denkbeelden en misvattingen tot een ervaring komt die het haar mogelijk maakt meningen en handelwijzen te veranderen. Vandaar dat een democratie veel bandelozener kan schijnen en toch harmonischer kan reageren dan men gezien de verschijnselen voor mogelijk zou houden. Wanneer Nederland een absoluut geregeerde staat zou zijn geweest - want dit was het niet, ondanks Colijn - zou er geen volk zijn geweest dat zich, hoe onvolledig en verkeerd dan ook, met verzet tegen een dictatuur had beziggehouden. Dan zou er niet dat gevoel van solidariteit en samenwerking geweest zijn, waardoor de mensen hun onderlinge geschillen en conflicten terzijde stelden voor het nastreven van een gemeenschappelijk doel.

Voor iemand die de vooroorlogse maatschappij kende, was het, gezien de uiterlijkheden, eenvoudig ondenkbaar dat ook streng gereformeerde mensen met goddeloze communisten samen zouden werken in werkelijke verdraagzaamheid en harmonie. Toch was het mogelijk, ook al is het conflict tussen de groepen op dit ogenblik weer actueel als tevoren. Want het conflict tussen denkrichtingen kan eerst worden opgelost, wanneer men elkander beter leert kennen en waarderen en bovenal elkanders denkwijze leert begrijpen. Maar op het ogenblik dat grotere belangen in het geding komen, blijkt, ondanks kleinere geschillen, steeds weer een harmonisch samengaan mogelijk te zijn.

Harmonie is niet iets, wat voortdurend moet bestaan, maar iets, wat voortdurend weer mogelijk dient te zijn. En hiermede laat ik de stoffelijke harmonie en haar uitingen maar even rusten, ook al zou ik nog vele voorbeelden kunnen geven en bijvoorbeeld het gezegde citeren dat een huwelijk eerst werkelijk goed kan zijn, wanneer de echtgenoten elkaar zo nu en dan ook de levieten eens lezen. Overigens hoop ik voor u dat een dergelijke benadering van de harmonie niet middels preken in bed wordt betracht. Want ik heb daarvan op aarde de nodige last gehad en weet, hoe storend zo iets kan zijn voor de nachtrust. Er zijn wel degelijk andere aspecten van harmonie te vinden dan de zuiver menselijke en ook hierin blijken conflicten en spanningen op te treden. Kijk bijvoorbeeld eens naar de kosmos, de geordende schepping.

Daarin zijn vele sterren en planeten en vanuit een menselijk standpunt lijkt alles daar zo geleidelijk en prettig te verlopen. Maar steeds weer ziet men ergens een nova. Dan ontploft de een of andere zon tot een laaiende orkaan van gassen. En of er nu rond die zon bewoonde planeten zwerven, onbewoonde of geen, alles wat in de buurt is, wordt vernield, in het vuur geabsorbeerd. Er is vernieling. Stenen zwerven door de ruimte en vernielen soms leven, soms gehele planeten. Je kunt werkelijk niet beweren, dat de kosmos zo vredig is. Eerder zou men moeten stellen dat de ondergang en de geboorte daarin een nog grotere rol spelen dan in het menselijk bestaan. Toch kent die kosmos een harmonie die de mensen soms aanvoelen. Wij kunnen dan spreken over de harmonie van de sferen en de sterren en hebben het dan niet over een wereld, die zonder onvrede en tegenstellingen bestaat, maar eerder over een wereld die ondanks conflicten en tegenstellingen - of zelfs dankzij dezen - harmonisch is, omdat zij met alle tegenstelling en onvolmaaktheid van de één, als geheel een zekere volmaaktheid heeft bereikt.

Het lichaam van een mens zou eveneens als voorbeeld van harmonie kunnen dienen. Wanneer je ziet hoe de cellen samenwerken om leven mogelijk te maken, hoe het hart voortdurend maar weer losse cellen door het geheel pompt, moet je toch wel beseffen, dat hier van harmonie sprake is en je verwonderen. Al is het maar over het hart. Want waar vind je een motorpomp, die een dergelijke prestatie weet te leveren bij een dergelijk geringe omvang - en betrekkelijk gering krachtsverbruik en dat nogwel gedurende soms 70, 80, 90 jaren zonder enige onderbreking rust, restauratie. In het lichaam bestaan zeker verschillen, zijn tegenstellingen, onderlinge beïnvloeding en soms zelfs strijd denkbaar, maar toch kan leven alleen bestaan door de harmonie, waarin alle kleinste delen samen functioneren.

Deze harmonie neemt echter niet weg dat een sterke prikkel van de zenuwen een ontlading van interne secreties tot stand kan brengen, waardoor het gehele organisme in oproer komt. Zoals die harmonie niet betekent dat er geen ziekte, geen infectie, ontsteking en dergelijke zou kunnen ontstaan. Zelfs kunnen bepaalde organen het gedeeltelijk of soms tijdelijk zelfs geheel af laten weten. Onvolmaaktheden zijn regel, conflict tussen delen van het menselijke lichaam is mogelijk. Maar het totaalbeeld van de mens maakt steeds weer duidelijk dat de mens slechts kan leven door het in wezen toch voornamelijk harmonisch samengaan van de delen waaruit hij bestaat. Men kan zelfs verder gaan en zeggen dat de mens zijn werkelijke mogelijkheden en ontwikkelingen voornamelijk dankt aan de conflicten die zich in hem zowel als tussen hem en de omgeving steeds weer voordoen.

In de sferen is het voor de geest al niet veel anders. Er zijn mensen die een contact met de geestelijke werelden zoeken en stellen: ons mediterend neerzettende ondergaan wij voor een ogenblik de kosmische harmonie. Ik ben volkomen bereid aan te nemen dat zij iets in zich gevoelen waaraan zij die naam geven. Maar wanneer zij dan beweren dat alle problemen in die toestand opgelost zijn, dat er geen conflict meer bestaat, dat alles kort en goed, koek en ei is, ben ik geneigd te stellen: ook voor jullie bestaat er geen harmonie zonder conflict. Want anders zou je niet zo pesterig van humeur zijn wanneer je meditatie onderbroken wordt.

Dat er harmonie is in de sferen en tussen de daarin levende geesten is natuurlijk ergens wel waar. Maar dan moogt u niet vergeten dat, al tellen wij onszelf, zoals wij hier komen spreken, onder de goede geesten, er ook wel geteisem onder die geesten voorkomt. Er zijn heus ook wel geesten die geheel anders denken leven en reageren dan wij doen. Maar als dezen er niet zouden zijn met hun wijze van denken, hun conclusies, hun duisternis, zo meen ik dat ons Licht voor ons niet meer zozeer Licht zou zijn.

Ergens zijn ook de duistere geesten, de duisternis, noodzakelijk. Niet noodzakelijk lijkt mij het lijden in het duister van enkelingen, dit lijkt mij te vermijden en te herstellen te zijn. Maar het lijkt mij onverweigerlijk een noodzaak dat het duister als zodanig bestaat. Je zou het ook als volgt kunnen zeggen: wanneer er geen duister is, zal het Licht niet als zodanig kenbaar zijn en wanneer er geen Licht bestaat, kan geen duisternis beseft worden. Maar wanneer zowel Licht als duister bestaan en beseft worden, vinden wij de volle reeks van schakeringen, waarin wij de harmonie kunnen beseffen en beleven. Een oude waarheid. Ik heb ze wel niet bij een ander uit de prullenbak gehaald, maar het is wel eens meer gezegd. Ik haal het beeld dan ook voornamelijk aan, omdat het zo mooi duidelijk maakt waar het ons heden om gaat: Wanneer God, als een dictator, de perfecte harmonie gedecreteerd zou hebben voor het geheel van zijn schepping, zou er harmonie zijn voor God. Maar niemand zou zich verder van die harmonie bewust kunnen zijn.

Levende in een perfecte harmonie zou men alles zonder meer en zonder het werkelijk te beseffen aannemen, zoals de gazelle op de vlakte niet beseft dat zij zich voedt met plantaardig voedsel, zo zichzelf tot steeds meer dierlijk voedsel makende en als voedsel het leeuwenbestand weer in standhoudende. Dan zou je niets weten. Je zou eenvoudig het niet bewuste deel zijn van een mechanisme, een soort kosmische machine, die harmonisch is.

Overal zijn tegenstellingen. In die tegenstellingen ligt voor ons een zekere keuzemogelijkheid. Wij kunnen fouten maken. Maar juist omdat wij fouten kunnen maken, is 'het goede' voor ons, wanneer wij het eindelijk beleven of bereiken, zo bijzonder goed als zodanig kenbaar.

Door ons ervaren van tegenstellingen, het vinden van een persoonlijk 'goed', leren wij bewust de harmonie kennen en kunnen wij bewust deel uitmaken van een grotere harmonie.

Een dictatoriale staat kan een staat zijn, waarin een volkomen harmonie heerst. Maar die harmonie is dan geen product van het besef van de burgers, maar een gevolg van de wil van één enkele mens. Voor deze kan er sprake zijn van een werkelijke harmonie. Maar voor alle anderen kan geen sprake zijn van bewuste harmonie, maar hoogstens van een keuze tussen een kritiekloze aanvaarding of een hulpeloos ten onder gaan. Op het ogenblik echter, dat een mens in de gelegenheid wordt gesteld een eigen mening te hebben, te vechten voor zijn eigen belangen en meningen tegenover anderen, en desnoods tegenover de gehele maatschappij, wanneer hij dit wenst, kan hij ook voor zichzelf begrijpen, eigen wegen vinden. En die wegen voeren uiteindelijk toch altijd in de richting van de harmonie. Want elke mens begeert ergens dé harmonie, het harmonisch zijn. Er zijn maar heel weinig mensen of entiteiten te vinden, zo àl, die werkelijk van van hun wezen uit destructief zijn zonder meer, ook al lijkt het er wel eens op. In vele gevallen is de schijnbare destructiviteit alleen maar het gevolg van een nog niet beseft, nog niet opgelost conflict dat in zich toch weer waarden van ervaring en bewustwording, ook voor dergelijke entiteiten, draagt.

Nu is onze wereld een erg gezellige wereld, ook al was het vroeger, menselijk gezien, gezelliger: toen hadden wij in Zomerland nog de Witte . Ik ben hieraan langzaam ontgroeid, en schijnbaar heeft de Witte voor de mensen die nu overgaan, niet meer dezelfde betekenis, want hij schijnt als verschijnsel bijna geheel verbleekt te zijn. Maar goed. In onze wereld zijn er entiteiten die, juist omdat er bij ons bijna geen conflict is, zelf tot een conflict met de omgeving worden. Zij kunnen het gewoon niet meer aan. De meesten die bij u incarneren, verlaten onze wereld niet, omdat zij het nog steeds zo gezellig vonden. Toch was het een uitstekende en harmonieuze wereld, waaruit zij heengingen, maar het was voor hen net niet genoeg. Zelfs, in onze werelden bestaan bepaalde conflicten. Er zijn hoge geesten die uit werelden die zo hoog zijn dat zij voor ons slechts een verblindend licht zijn, afdalen tot in de laagste sferen of tot in de stof, om als dienende geest rond te gaan of als mens te leven. Niemand kan mij wijsmaken dat zij zo iets doen, omdat er voor hen een volledig harmonische en probleemloze wereld bestaat. Ergens is ook voor hen een conflict en ook zij doen hierdoor een keuze. Eerst door die keuze als gevolg van het conflict wordt ook hen uiteindelijk weer duidelijk wat de zin en inhoud van de werkelijke harmonie is.

Ik denk wel eens dat het leven voor de mensen niet zo belangrijk zou zijn wanneer daarachter de dood niet volgde. Ik geloof dat juist het feit dat je te enigerlei tijd moet sterven, voor vele mensen de reden is om in het leven actief te zijn, om te zoeken. De angst voor de dood lijkt mij een conflict te zijn tussen de mens en de feiten van het stoffelijke bestaan, maar ik vraag mij af, of zonder dit conflict binnen één enkele incarnatie geestelijk zoveel bereikt zou kunnen worden door in verhouding zoveel mensen. Ik meen dat dit niet het geval zou zijn. Waarmede u wel duidelijk zal worden dat ook vanuit geestelijk standpunt harmonie niét iets lijkt wat kan bestaan zonder dat er ook conflicten zijn.

Nogmaals, kijk naar de natuur. U zult binnenkort weer zien hoe deze natuur in zich een zekere harmonie tracht te bewaren, ook al is het mens het niet eens met de wijze waarop dit gebeurt. Want de mens is maar een factor in het geheel, niet het geheel zelf of de alles beheersende invloed. Stel dat mensen, om welke redenen dan ook, een enorme pressie doen uitoefenen op een deel van de aardkorst. Dan moet die aardkorst een nieuw evenwicht zoeken. Daardoor ontstaan veranderingen, waarvan de mens wel zal zeggen dat zij slecht of onaanvaardbaar zijn. Maar deze zelfde veranderingen scheppen ook weer zoveel harmonische waarden dat zij een nieuwe mogelijkheid voor leven, voor nieuwe levensvormen misschien, scheppen op uw wereld. Achter alle conflicten en tegenstellingen schuilt wel degelijk de harmonie, de kosmische eenheid.

Wanneer wij het scheppingsverhaal horen, zo staat in Genesis dat 'God neer zag op het werk Zijner handen en Hij zag, dat het goed was'. Maar let wel: er staat niet dat het niet beter kon.

Misschien wist God dat, zo hij enkel het animale, zonder mogelijkheid tot verdergaan, tot verdere evolutie, zou scheppen, hij in feite niet veel meer had gedaan dan een kind, dat wat zandhoopjes bijeenbrengt en dit een berglandschap noemt. Zonder conflicten en tegenstellingen bleef de wereld speelgoed. Door conflicten en tegenstellingen mede te scheppen en vele afwijkende mogelijkheden te maken, schiep hij eerst werkelijke harmonie, een waarlijk beeld van Zijn Persoon.

Opvallend is dat conflicten steeds weer zichzelf schijnen op te lossen wanneer dit noodzakelijk is. Reeds in het begin van mijn betoog haalde ik een film aan die ik helaas niet zelf, dus meer objectief, heb kunnen zien: Fanfare. Ik heb alleen een reeks subjectieve waarnemingen van anderen in dit verband kunnen ontvangen en het beeld, dat zo ontstaat, is in zekere zin altijd enigszins onjuist. Maar het kwam mij voor, dat het geheel neerkwam op een paar groepen mensen, die onderling ruzie hadden - een conflict dus. Juist door die ruzie kwamen deze mensen ertoe met meer dan gewone ijver te studeren op een muziekstukje, waarmee zij later iets hoopten te bereiken. Indien er geen twee partijen geweest waren, hadden de mensen zich waarschijnlijk heel wat minder moeite getroost om tot een redelijk resultaat te komen. Het einde van de film laat zien, hoe beide schijnbaar tegengestelde fracties elkaar door het resultaat van hun werken perfect aanvullen en zo een glorieus geheel scheppen, dat zonder het conflict ondenkbaar zou zijn. Het is de componist die dit alles voorzien heeft en mogelijk heeft gemaakt. Ik weet niet, of God ooit Haanstra geheten heeft, maar wel dat hij volgens mij handelt als de componist: conflict gebruiken om tot een werkelijke harmonie van hoge orde te komen. Want in mijn ogen ziet het er wel naar uit, dat hij in zijn schepping een dergelijk principe heeft gebruikt.

Zo neemt Hij op uw wereld de natuur en de mens en zet dezen niet als een geheel tezamen, maar stelt hen tegenover elkaar. De natuur strijdt steeds weer om zich tegen de mens te kunnen handhaven, terwijl het leven van de mens gebaseerd is op een strijd om de natuur meester te worden en zichzelf te kunnen handhaven. De natuur past zich hierdoor steeds weer aan bij ontwikkelingen die buiten haar normale aard en scala van ontwikkelingen vallen, en de mens doet hetzelfde. Het ziet er soms even naar uit dat de mens geheel zal winnen, maar even later lijkt het er weer meer op dat toch de natuur een overwinning zal behalen. De mens meent misschien veel bereikt te hebben. Maar wie garandeert u niet dat over korte tijd van uw grote steden niet meer is overgebleven dan ruïnes als die van het door het oerwoud overwonnen en overwoekerde Angkor Wat. In die strijd zal alles steeds weer tot het uiterste beproefd worden. Het betekent: intens leven, werken en uiteindelijk misschien toch ontdekken dat hijzelf en alles, wat hij heeft bestreden, uiteindelijk een eenheid vormt, bij elkaar behoort. Dan is opeens de harmonie, die door de tegenstellingen heen toch altijd weer op de achtergrond werkzaam is, voor eenieder manifest geworden.

Misschien vindt u dat ik te veel verhalende argumenten in mijn beschouwing verwerk. Maar het is voor mij moeilijk om zonder dit, u eenvoudig en toch duidelijk kenbaar te maken, wat volgens mij de waarheid is. En voor degenen die zich eraan storen dat ik zo nu en dan mijn persoonlijke herinneringen mee laat spreken: wees maar blij dat ik nog niet in de prijscouranten van mijn tijd ben gedoken. Want ik herinner mij dat ik eens, toen ik mij een maatpak had laten aanmeten en voor f12.50 had aangeschaft, mijn vrouw mij verweet dat ik verspilziek was. Misschien had zij wel enigszins gelijk: ik at graag aan een uitstekende table d'hôte, waar je vijf gangen geserveerd kreeg plus een uitstekend wijntje en goede bediening. Maar duur was het wel. Zonder fooi betaalde je 90 cent! Wanneer u dit vergelijkt met uw tijd, zult u wel verzuchten: zo goedkoop je kleden en eten bestaat niet meer. Maar aan de andere kant moet ik tot de conclusie komen, dat er nog evenveel, of zelfs meer miljonairs zijn dan vroeger en dat die het nog net zo goed hebben als de rijkere van vroeger. Wel valt mij op dat de armen hun armoede minder ervaren dan vroeger, omdat zij materieel er wat beter aan toe denken te zijn en niet beseffen wat zij daarvoor aan andere levenswaarden hebben moeten prijsgeven.

Tussen mijn tijd en de uwe bestaan echter vele tegenstellingen en eenieder zal mij toegeven dat dergelijke veranderingen er nu eenmaal moeten zijn omdat zonder deze de maatschappij vast zou roesten. Het conflict van gisteren mag niet meer het conflict van vandaag zijn, want anders is harmonie eenvoudig niet meer denkbaar en geef je alle moed op.

Maar altijd weer, wanneer je op een bepaald gebied iets goeds bereikt of zelfs een zekere harmonie vindt, is er een antithese die mede naar voren treedt. Er zijn heel wat veranderingen waarmede ik, vanuit mijn geestelijk besef, blij mee kan zijn, ook al zijn het schijnbaar zuiver stoffelijke dingen. Om u een voorbeeld te geven: Mijn vrouw was wel dol, maar zij heette Maaïke en niet Mina. Haar dolheid voerde eerder de leuze: baas in eigen keuken, dan een baas in eigen buik. Toch is er grote overeenkomst tussen haar conflict: het verwerven van waardigheid in eigen huis, en het conflict van de dolle Mina's, zodat ik terecht meen dat zij veel gemeen hebben.

De tijden veranderen en heerschappij in huis en keuken wordt steeds minder een mogelijkheid de eigen persoonlijkheid uit te drukken. Ofschoon ik eerlijk gezegd een buik niet iets vindt, waarbij je uitdrukkelijk over 'baas zijn' moet spreken. Voor mij is dit eerder een kwestie van coöperatieve arbeid. Toch lijkt mij dat de verplaatsing van het conflict naar een ander terrein nieuwe moeilijkheden baart, maar ook nieuwe harmonische mogelijkheden schept. Mogelijk ben ik wat ouderwets in mijn opvattingen. Maar de gebruiken en de taal veranderen al evenzeer als de problemen en conflicten. Wanneer mijn vrouw werkelijk nijdig op mij was, sprak zij mij plechtstatig aan als 'mijnheer mijn echtgenoot'. Tegenwoordig zijn zelfs in de beste families in een dergelijk geval termen gebruikelijk, die, naar wij vermoedden, in mijn dagen soms door de onderste lagen van het gemene grauw wel eens als exces werden gebruikt. Zoiets als 'sufferd' ofwel, erger nog, een zeer directe omschrijving van een bepaald bestanddeel van het mannelijke ik.

Vergeef mij dat ik zelfs bij dit voorbeeld mij volgens de oude gebruiken gevoegelijk tracht uit te drukken. Ik mag hierbij opmerken dat mijn neiging tot ontwijking en uw neiging tot directere omschrijving, althans in gedachten, een zekere harmonie tussen ons schijnt te bevorderen. Waarbij dus een uitdrukkelijk verschil in uiterlijkheden tot een misschien niet al te diepgaand, maar toch harmonisch geestelijk contact blijkt te kunnen voeren. Wanneer ik vroeger en nu met elkaar vergelijk, kan ik niet zeggen dat de wereld of de mensen nu beter of slechter zijn geworden. Het is anders, maar de harmonie is kennelijk altijd dezelfde gebleven, ook al blijkt die harmonie op geheel andere wijze bereikbaar te zijn.

Wie vanuit onze wereld de ontwikkelingen op uw wereld volgt, beseft al snel dat de ware harmonie niet langs een enkele weg, maar langs vele wegen bereikt kan worden. Om een oud symbool in dit verband te gebruiken: de harmonie is een slot met vele poorten. De mens heeft altijd geloofd, dat er maar één enkele poort was die echt was, één enkele poort, waardoor je de binnenplaats van het slot kon betreden. Wie het wezen van de harmonie beter leert kennen, zal al snel ontdekken dat je door elke willekeurige poort de kern van het slot te bereiken is. Maar je komt ook tot de conclusie dat het doorgaan van elke poort, welke dan ook, voor eenieder en altijd een beleven van een conflictsituatie betekent.

Naar ik meen zijn de uiterlijke verschillen tussen uw tijd en de mijne, mijn taal van eens en de uwe, alleen maar de uiterlijke verschillen, waarachter zich een en dezelfde neiging verbergt: wij willen harmonie bereiken. Maar vroeger zowel als nu geldt ook dat wij de harmonie eerst werkelijk kunnen bereiken, wanneer wij meester zijn geworden van de harmonische waarden omdat wij innerlijk deel zijn geworden van de werkelijke harmonie. Zolang je echter bij een tijdelijk bereiken van de werkelijke harmonie nog steeds door een enkele poort in en uit moet gaan, zul je niet onbeperkt die harmonie kunnen beleven. Eerst wanneer je je het wezen van de harmonie zo eigen hebt gemaakt dat je haar door alle poorten kunt bereiken, is de werkelijke harmonie in alle werelden en omstandigheden voortdurend je deel.

Dat betekent niet dat u daardoor vanuit het standpunt van anderen een harmonisch mens hoeft te zijn. Want de mensen meten de innerlijke harmonie maar al te vaak aan uiterlijkheden, en menen alras dat iemand die zich zo en zo kleedt, toch niet een werkelijk harmonisch mens genoemd kan worden enzovoorts. Maar de harmonie ligt niet in uiterlijke verschijnselen. Je kunt desnoods in de wereld steeds weer stevig van je af bijten en toch innerlijk harmonisch zijn zonder beperking. Want harmonie komt niet tot uiting in uiterlijkheden, maar vloeit voort uit dat, wat je werkelijk bent. Het beste maak ik het zo nog duidelijk: een mens die innerlijke harmonie bezit, heeft iets in zich waardoor hij allerlei conflicten veel gemakkelijker aan kan.

Ja, wat voor anderen conflict en strijd is, zal voor zo iemand slechts een normaal en harmonisch deel van het bestaan zijn.

Let wel de conflicten worden niet opgelost. Zij zijn er nog steeds, maar hun betekenis is veranderd. En wanneer u ooit hoort van iemand, of iemand ontmoet, die werkelijk harmonisch is, moet u voor de aardigheid eens nagaan wat die al zo achter de rug heeft: echtscheidingen, faillissementen, in vechtpartijen betrokken geweest, zijn baas onder andere bedrogen hebben en dat soort dingen treft u steeds weer aan. Want het zijn nooit de brave Hendrikken die harmonische mensen worden. De heilige boontjes zijn juist degenen die achter een uiterlijk vol zalving hun eigen innerlijke disharmonieën voor anderen proberen te verbergen. Innerlijke harmonie ontstaat voor de mens uit het conflict. De bereiking houdt niet in dat er voor jou geen conflicten meer bestaan, maar wel dat je de grote waarde gevonden hebt waarin elk conflict slechts nog een nieuwe en grotere waarde betekent. Omdat elke strijd, elk conflict, voor jou alleen maar een grotere rijkdom aan innerlijke waarden betekent, zul je zelfs de conflicten die anderen vrezen, welkom heten.

In uw tijd is misschien de situatie voor wouldbe ontdekkingsreizigers wat minder goed dan in de mijne. In mijn dagen waren er mensen die onbekende wilde streken wilden onderzoeken. Zij gingen als zendeling, missionaris, handelaar, onderzoeker, de onbekende wereld in. Gedegen burgers vroegen zich wel eens af of die mensen niet gek waren want zij zouden toch ook een goede baan kunnen krijgen en zich veel ongemakken besparen. Maar nu besef ik zeer wel dat dergelijke mensen niet gelukkig konden zijn wanneer zij de uitdaging van het onbekende niet konden aanvaarden. Deze mensen konden niet harmonisch zijn met een goed geregeld en gelijkmatig sfeertje. Zij wilden strijden, wonder. Hun leven was vaak voor ons onvoorstelbaar hard, maar zij genoten ervan, elk ogenblik weer. Wanneer dergelijke mensen terugkwamen, bezat een groot deel van hen een zekere rijpheid, een soort innerlijke wijsheid, zij waren vaak innerlijk harmonischer dan de gezeten burgers.

De mensen die ik in mijn tijd gekend heb, en zo leefden, hadden meestal vreemde ogen, die alles zagen en toch heel rustig bleven zonder koel te zijn. Die ogen deden je denken aan een stil meer te midden van een wildernis. Op andere wijze zal hetzelfde ook in uw tijd bestaan. Want een mens moet de uitdaging van het leven durven beantwoorden, moet het conflict niet ontwijken, maar ondergaan, en meester worden, juist om zo in zich de rust, de wijsheid, de aanvaarding te vinden, waardoor hij met het Al harmonisch kan zijn.

Wat er volgens u meer te zeggen is, mag uzelf naar voren brengen na de pauze. Ik eindig met de opmerking, dat volgens mijn ervaren en overtuiging innerlijke harmonie eerst kan ontstaan door de aanvaarding van uiterlijke conflicten, die gezamenlijk worden erkend als deel van het harmonische geheel, waarin men zich bewust wordt van de harmonie, en krachtens die harmonie ook de juiste waarde in het leven weet te betekenen, zodat het geheel, waarvan je deel bent, voor jou een werkelijke en volledige eenheid wordt, waaraan je voortdurend deel weet te hebben.

Mijn verontschuldiging wanneer ik u mogelijk door mijn meer persoonlijke reminiscenties verveeld heb. Maar waar het hart vol van is loopt de mond nu eenmaal over. En om eerlijk te zijn: mijn hart slaat nog steeds voor mijn gade van eens, maar juist daardoor loopt mijn mond vaak nog over van de verbale commentaren, die zij placht te geven op de imperfecties, die ik toch eerlijk meende niet te bezitten.

Na de pauze kunt u mij verder aan de tand voelen over dit onderwerp en de daarin voor u bestaande onduidelijkheden of conflicten.

Ik wens u een aangename pauze toe.

BEANTWOORDING VRAGEN

Zo vrienden.

Wij zijn nu aan het tweede deel van de avond gekomen en dat wil zeggen dat u nu aan het woord komt.

Vraag: Welke kracht of krachten veroorzaken de harmonie in de kosmos?

Antwoord: Alle krachten gezamenlijk veroorzaken de harmonie in de kosmos, ofschoon zij elk voor zich, zich daarvan niet bewust plegen te zijn. Als ik een mozaïek heb, zijn alle steenstukjes daarin verschillende van vorm of kleur of beiden. Tezamen vormen zij de gehele voorstelling. Noem die voorstelling harmonie en stel je voor dat alle krachten in de schepping een steentje zijn. De steentjes zelf zullen de voorstelling, waarvan zij deel uitmaken, vooral in het begin niet beseffen. Zij weten hoogstens, welke steentjes er rond hen liggen en vinden die mogelijk niet eens leuk. Tezamen echter zijn en blijven zij de voorstelling, of zij dit nu wel of niet beseffen.

De rest is helaas wat abstracter: Er is een stelling, waarin men veronderstelt, dat tijd geen werkelijkheid is, maar een gevolg van een ervaren van beweging. De beweging vindt plaats in een medium. Dit medium zelf is de werkelijkheid die niet verandert. Het geheel van de bewegingen binnen die werkelijkheid gezamenlijk zijn - gezien vanuit deze werkelijkheid en dus buiten de tijd beschouwd - een vast en onveranderlijk geheel. Het bewustzijn in de werkelijkheid erkent zich echter niet als een deel van het geheel, maar ziet zichzelf eerder als een reeks van binnen de werkelijkheid bewegende, reizende, delen. Omdat de delen van het geheel zichzelf niet bewust en als geheel ervaren, maar steeds slechts delen van zichzelf leren kennen, is het hen onmogelijk de gehele werkelijkheid te erkennen en te overzien. Zij ondergaan het geheel, zonder meer dan enkele delen hiervan te kunnen omvatten. Maar toch is het tegelijkertijd hun bestaan, hun bewegen, zoeken, denken en wat er verder nog maar in het geheel van hun werkelijke wezen te pas zal kunnen komen, waardoor de harmonie én de werkelijkheid buiten de tijd bestaat, zodat zonder de delen het geheel onbestaanbaar is.

Vraag: Er zijn op het ogenblik zoveel conflicten in de wereld, dat er haast niets meer bij kan. Komt daaruit volgens uw stelling dan ook een enorme harmonie voort?

Antwoord: Ja. Maar op voor u kenbare wijze waarschijnlijk eerst, wanneer u aan onze kant bent en dan nog na enige tijd. Maar de conflicten, die op het ogenblik in uw wereld bestaan, zijn voor meer dan de helft kunstmatig en hebben niets met de werkelijkheid, doch slechts met het menselijke denken te maken. Ik denk hierbij onder meer aan de toch wel kunstmatig in standgehouden tegenstellingen tussen Oost - en Westblok. Ik denk aan de eveneens volgens mij kunstmatig geschapen tegenstelling tussen zogenaamde ontwikkelde en onderontwikkelde gebieden. Waarbij ik overigens geneigd ben te spreken over anders-ontwikkeld en niet over onder-ontwikkeld. Dergelijke conflicten en tegenstellingen worden grotendeels kunstmatig verwekt en in stand gehouden. Zij bestaan dus niet echt, maar worden de mensen zolang voorgespiegeld, dat zij op de duur denken dat het echt is. Dergelijke conflicten zijn dus geen werkelijkheid en hebben met de harmonie niets te maken. Zij komen voort uit het bewustzijn van de mensen. Toch zullen zij ervaringen teweegbrengen, waardoor de mensen op de duur hun goede kanten en eigen falen beter zullen leren zien, zo goed als deze eigenschappen bij anderen. Een beter besef van eigen mogelijkheden en falen voert tot een juistere benadering van de werkelijkheid en zal op de duur en middels een omweg toch wel tot harmonie voeren.

Er zijn heel wat door mensen geschapen indelingen en voorstellingen die niet in de werkelijkheid, maar alleen in het menselijke denken - en als gevolg daarvan in het menselijke gedrag - tot uiting komen. Vroeger was ik een echte Oranjeklant. Nu heb ik langzaam maar zowel mijn verering als mijn gevoel van vaderlander-zijn leren beschouwen als een deel van de gemeenschappelijke hallucinatie, die men 'Nederland' noemt.

Je gaat de dingen echter op de duur anders zien en naar ik meen, is dit een voorwaarde, indien men tot harmonie wil komen. Niet dat Willen III nu zo'n fijne jongen was. Hij had heus ook plenty fouten. Toch voel ik nog steeds voor Willen III, maar nu niet als een soort abstractie, een levende leeuw, die je ergens op een wapenschild zet, maar als een mens. Ik ga nu pas begrijpen, waarom hij was, wat hij was en waarom ik eens dacht, wat ik dacht. Een beetje zelfkennis dat pijnlijk aan kan komen maar nooit werkelijk schaadt. Want eerst door een juist besef voor jezelf kom je tot een beter begrip en beleven van de harmonie.

Overigens moet ik opmerken dat de dingen die eens voor mij de grootste klappen waren, achteraf gezien het meest hebben bijgedragen tot mijn bewustwording. Het is in de hedendaagse pedagogie naar ik meen een achterhaalde stelling, maar in mijn tijd zei men wel: 'wanneer zij niet willen leren, sla je het er maar in'.

Degenen onder u, die het hiermee niet eens zijn, wil ik er wel op wijzen dat de kosmos, de wereld, de natuur, nog steeds opvoeden volgens dit principe, hard als het moge lijken en niet zonder resultaat.

Vraag: (Onverstaanbaar).

Antwoord: Als je eerlijk bent zul je toe moeten geven dat Rusland met de dag kapitalistischer wordt en dat gelijktijdig de westelijke wereld met de dag meer sociale principes in de praktijk brengt, tot en met het onmondig verklaren van de burgers, zodat de socialisering van de Westerse maatschappij steeds verder voortschrijdt. De systemen komen dus in wezen steeds dichter bij elkaar te liggen. Maar hoe dichter zij elkander in wezen en praktijk benaderen, hoe meer zij van de andere kant beweren, dat dit geheel anders is en niet deugt. Trouwens: je kunt gemeenlijk niemand zo goed begrijpen en kennen als je broer. Daarom zijn er ook zoveel families, waarin de broeders elkander eigenlijk liever niet zien. Ook al komen zij daarvoor, en vooral voor de redenen gelijkheid in innerlijk - ook bij afwijkend gedrag - liever niet uit. Daarom herhaal ik ook in verband met uw vraag nogmaals dat een groot deel van de problemen, waarmee uw wereld worstelt niet werkelijk is en gebaseerd is op menselijk denken en misschien ook wel op menselijke angsten en begeerten.

Vele problemen in de wereld zouden in werkelijkheid snel kunnen worden opgelost wanneer de mensen niet zo eenzijdig waren in hun denken en reageren en niet steeds weer probeerden hun illusie, meer te zijn dan anderen, te versterken.

Ik heb er ook aan geleden. Ik was in de laatste jaren van mijn leven een notabele. Nu kan ik mij achteraf niets beroeders voorstellen dan een notabele - met excuses aan de aanwezige notabelen. Ik dacht toen namelijk dat ik toch van een andere en betere soort was dan gewone mensen. Achteraf bezien was de buitenkant wel gepolijst, maar was de binnenkant allesbehalve gezond en bovendien wat uitgedroogd.

Vraag: Wat is werkelijkheid? Ik vind het maar een moeilijk begrip.

Antwoord: Werkelijkheid is datgene, wat je overhoudt wanneer je alle illusies hebt laten varen. Dan blijven de feiten over, zaken die wel degelijk samenhang hebben, maar die je in die samenhangen nooit hebt willen bezien. Wanneer mensen een dwaasheid uithalen en de gevolgen daarvan op hun dak krijgen, zeggen zij meestal dat dit het noodlot is, of Gods straffende hand, maar zij praten niet over hun eigen stommiteiten. Toch kun je eerst wijs worden wanneer je je domheden eerlijk erkent. Pas op het ogenblik dat je begrijpt wat je illusies zijn, de verlangens en denkbeelden die je aan de wereld probeerde op te leggen, kun je begrijpen wat daaraan onwerkelijk was en wat de werkelijkheid is van de wereld waarin je bestaat.

En eerst wanneer je alle werkelijkheid gaat zien als niet bepaald in en verdeeld door de tijd, maar als een geheel, beseffende dat tijd weinig te zeggen heeft en dat zelfs het sprookje van de innerlijke evolutie ergens een sprookje blijft, dan kom je in de buurt van de werkelijkheid. En eerst wanneer je die werkelijkheid kunt aanvaarden als het geheel der dingen buiten je, kun je ook jezelf als een deel van het geheel leren aanvaarden en zo komen tot een besef van je werkelijke persoonlijkheid en betekenis.

Dit laatste valt naar ik meen vooral in het begin erg tegen, maar zodra je begrijpt wat de voordelen van het deel zijn van een volmaakt geheel betekent, valt het wel weer mee ook.

Vraag: Maar blijf je niet altijd leven in illusies?

Antwoord: ik heb er al heel wat verloren En zover ik weet zijn daar geen andere voor in de plaats gekomen. Met andere woorden: mijn bewustwording heeft het karakter van een striptease gekregen: ik ben nog niet aan het laatste kledingstuk toe, maar meen de naakte waarheid toch reeds hier en daar te zien schemeren.

Vraag: Maar is de werkelijkheid niet de illusie van de waarheid?

Antwoord: Indien je de werkelijkheid de illusie van de waarheid noemt is de waarheid een leugen, daar zij kennelijk alleen krachtens een illusie bestaat. Volgens mij is de werkelijkheid de volledige uitdrukking van de waarheid zonder illusies. Anders gezegd: de waarheid is het begrip dat wij verwerven wanneer wij de werkelijkheid aanschouwen.

Overigens: elk wezen is, in wat het zegt, denkt, doet uiteindelijk niet veel meer dan de spreekbuis van de werkelijkheid die het is. En de werkelijkheid die je bent is de enige waarheid die buiten ruimte en tijd volledig kan bestaan. Noem het mijnentwege het werkelijke beeld van God.

Reactie: Dan is het bereiken van harmonie een erkennen van de werkelijkheid en ben je dus identiek met God geworden.

Antwoord: Identiek met het goddelijke? Kijk eens, ik heb hier aan deze Nagel een nagel zitten. Die nagel is deel van dit lichaam. Maar is zij identiek met het lichaam, of zou zij, wanneer zij zich van het lichaam geheel bewust was, daarmede identiek kunnen zijn? Neen. Zij is er deel van en meer niet, zelfs wanneer zij het geheel zou beseffen. Zo is het nu met ons ook. Wij zijn deel van het goddelijke. En als deel ervaren wij wel het geheel, maar wij kunnen daarmede nog niet werkelijk het geheel zijn. Om het anders te zeggen: Het ego, het ik-besef, ervaart en ondergaat wel het geheel, maar het blijft bij die ervaring, daar het niet in staat is vanuit zich als het ware de beheersing van het geheel tot stand te brengen, maar hoogstens zichzelf kan beheersen binnen het kader van het geheel. De hoogste bereiking houdt in dat je zo beleeft en beseft en dit op een met het geheel harmonische wijze doet.

Vraag: Die nagel wordt dus een wereld in zichzelf?

Antwoord: Neen, die nagel zegt niet langer: ik ben alleen een nagel, maar beseft: ik ben een klein stukje verhoord weefsel van 'n lichaam, dat denkt, kan de gedachten begrijpen, maar kan niet de voeten zeggen: trap eens, of: loop een eindje.

Vraag: Is dat ook niet een kwestie van wat individueel het denken omvat?

Antwoord: Wij gebruiken bij gebrek aan beter vaak de term denken ook voor dergelijke zaken, maar eigenlijk is zij onjuist. Ook ik moet in dit geval schuld bekennen. Besef zou echter een beter woord zijn, omdat denken uiteindelijk een materieel proces is, maar beseffen een eigenschap is, die het Ik in alle werelden sferen en toestanden voortdurend bezit. Gewaarworden zou misschien, ook nog juist zijn. Het is in ieder geval geen beredeneren en een mens denkt aan beredenering, wanneer je over dénken spreekt. Dat is onjuist.

Vraag: De gewaarwording kan dus verruimd worden, meer perifeer worden?

Antwoord: Het besef is in staat om buiten zichzelf het geheel, waarvan het ego deel is, in zichzelf te verwezenlijken, te verwerken. Vergelijkend zou ik kunnen zeggen: Ik zit in een voetbalstadion met 60.000 mensen. Stel, dat je alles kunt begrijpen, wat er leeft in die 60.000, het waarom. Dan kun je in jezelf een soort beeld van het geheel maken, een soort replica en dit beantwoordt dan in alle wijzigingen aan de werkelijkheid die buiten je bestaat, zodat de wedstrijd die buiten je wordt gespeeld, precies zo ook in feite in je wordt gespeeld, met dezelfde bewegingen en doelpunten, maar nu voor jou gemakkelijker te overzien is omdat je alle samenhangen als het ware in een oogopslag kunt constateren. Wanneer wij in ons besef het deelzijn van de totale goddelijke uiting ervaren, herscheppen wij deze uiting Gods en het beeld Gods in onszelf, zodat wij in ons besef identiteit vinden tussen al, wat buiten en in ons bestaat.

Vraag: Is dat wat Jezus bedoeld heeft met zijn: Zoek de Vader en het koninkrijk in u?
Antwoord: Zeker weet ik het niet, want het is altijd zo lastig precies te zeggen, wat iemand anders bedoeld heeft aan de hand van een citaat, vooral wanneer dit door vertaling reeds in wezen enigszins veranderd is. Ik meen dat Jezus bedoeld heeft dat wij 'de Vader', zijn term voor het scheppende geheel, zodanig in onszelf moeten aanvaarden, dat wij het geheel in onszelf als bestaand erkennen en ervaren en zo ook het geheel kunnen bereiken zoals dit buiten ons bestaat.

Een dergelijke opvatting schijnt mij ook te kloppen met uitspraken als: klopt en u zal worden opengedaan, vraagt en u zal gegeven worden enzovoort. Want als ik klop, besef ik een mogelijkheid en doe ik als het ware dus zelf open. Als ik vraag, geef ik als het ware krachtens het besef in de vraag, ook mijzelf antwoord. Het is dus volgens mij zo dat niet een ander beslist of opengedaan zal worden of niet. Het opendoen is besloten in het kloppen. Indien ik op de juiste wijze in mijzelf een vraag stel, is deze praktisch reeds beantwoord voor de vraag is geformuleerd, omdat ik door de vraag het antwoord als het ware zelf heb gewekt. Helaas vertalen de meeste mensen vragen met bidden en zijn er dan van overtuigd, dat bidden niet meer is dan een kletspraat afsteken tegen God. Werkelijk bidden is: God in je leven betrekken middels je bewustzijn. Het woord gebed kan nooit meer zijn dan een erkennen van een feitelijk bestaande toestand. Het is dus niet het tot stand brengen van een verbinding die er voordien niet was. Volgens mij tenminste. Waarmede wij overigens ook bewezen hebben dat er problemen genoeg zijn, maar dat ons tezamen werken aan die problemen toch ook tot een zekere harmonie heeft gevoerd.

Ook al hebben sommigen gedacht: wij moeten ervoor zorgen dat de avond niet de mist ingaat, dus zal ik even een verstandig vraagje stellen... Het is zo, dus waarom zou ik het niet zeggen. Maar mijn fouten en hun pretenties, of laat ons liever zeggen goede bedoelingen, hebben dan toch maar een goede harmonie onder ons mogelijk gemaakt. Wat mij versterkt in de mening, dat problemen en conflicten wel degelijk van groot belang zijn, wanneer je tot harmonie wilt komen. Wat ons brengt tot het treurige ogenblik dat ik met een korte laatste rede afscheid van u moet nemen. Al vind ik het afscheid niet zo erg en bezwaart het houden van een rede mij niet, het 'kort' steekt mij enigszins. Want ik vind het soms zo prettig in herinneringen te zwelgen.

Ik denk dan weer aan alle domheden die ik heb uitgehaald, en ook de paar verstandige dingen, die ik ooit gedaan heb, zal ik zeker niet vergeten. Sprekende met u denk ik aan mens-zijn, menselijke beperkingen, al wat daarna voor mij is gekomen. Dit betekent niet een afstand doen van wat ik nu ben geworden, maar met dit teruggrijpen naar herinneringen kijk ik tevens naar de details van wat ik ben. Want je wordt wel meer, maar je verandert niet. Ik ben nog steeds dezelfde man, die thuis nijdig wegliep, daardoor over een houten paardje struikelde en zo zichzelf een pijnlijke en schadelijke afstraffing bezorgde. Ik ben natuurlijk meer geworden, maar ook deze dingen leven nog voor mij.

Vindt u mij kinderlijk? Maar u bent ook zo: Wat u gedaan hebt, blijft ook voor u eeuwig deel van uw Ik. Wat u hebt gedaan, verandert u niet meer. Het is in u verankerd. Het is alles deel van u. Wanneer je je leven bezieet, was het vol van grote en kleine conflicten. Wanneer je er later op terugziet, besef je dat de conflicten in feite een zout in de soep waren, datgene wat de harmonie voor jou pas tot een levend iets maakt, in plaats van een laf en lusteloos drijven te worden in een kosmisch brouwsel zonder geur of smaak.

Misschien beschouwt menigeen mij als een kletsmajoor, al ben ik nooit majoor geweest. Ik klets misschien wel, maar dat is deel van mijn wezen, zonder dit zou ik niet zijn wat ik ben, beteken ik niet meer, wat ik in waarheid beteken. Het betekent niet dat ik niet meer ben en niet meer kan zijn, maar in al die kleine dingen is mede omvat wat ik ooit nog meer zal kunnen zijn dan wat ik nu ben.

Zo gaat het met u. Uw wereld is vol van problemen, conflicten en teleurstellingen - vertel mij niets, want ik heb ook jaren op aarde geleefd. Later zult u ontdekken dat al die dingen in uw uiteindelijke bereiking wel degelijk een plaats hebben.

Soms lijkt het leven je een korte tijd grijs. Denk dan maar dat dit grijs de grondverf is, waarop de nieuwe kleuren kunnen worden aangebracht die morgen van belang zullen zijn. Want de betekenis van dergelijke fasen erken je later pas. Dit wilde ik u nog even zeggen, niet als rechtvaardiging, maar ter verduidelijking.

Goedenavond.

d.d. 7 november 1971